

JÄMSTÄLLDHET I ISLAM

Sammanställt av:
Mostafa Malaekah

Introduktion och metodologi

Frågan om jämställdhet är ständigt lika relevant och aktuell. Debatter och skrivelser i ämnet ökar och har olika infallsvinklar. Det islamiska perspektivet på frågan är det minst förstådda och mest förvrängda av icke muslimer och, ibland, även av vissa muslimer. Lokala kulturella seder i olika delar av världen och vissa muslimers handlingsätt tenderar att förstärka felaktiga uppfattningar av det islamiska perspektivet. Dessa problem ökar på grund av tendensen att betrakta vissa juridiska tolkningar som om de var identiska med islam.

När man skriver eller talar om islams ståndpunkt i vilken fråga som helst, måste man klart skilja mellan islams läror och den mångfald av kulturella seder som finns bland dess anhängare, och som kan vara, eller inte vara, förenliga med dessa läror. Det här häftet är avsett att ge en kort och autentisk översikt över vad islam står för när det gäller muslimska kvinnors ställning och rättigheter.

Islams läror baseras i grund och botten på Koranen och autentisk Sunnah. Koranen är de nedtecknade orden från Allah, eller Gud Själ, som

dikterades ordagrant för Profeten Muhammad i delar, antingen vers för vers eller en grupp av verser i taget, genom ängeln Gabriel under en period av 23 år mellan år 610 och 633 e Kr. Koranen är den högsta auktoriteten för information om islam. Sunnah (ibland omnämnd som hadith) avser Profeten Muhammads ord, handlingar och bekräftelser i frågor som rör betydelsen och utövandet av islam.

Historiska Perspektiv

Ett huvudmål med det här häftet är att ge en rättvis värdering av vad islam bidrog med till återupprättandet av kvinnans värdighet och rättigheter. För att uppnå det målet kan det vara nyttigt att kort nämna hur kvinnor behandlades i allmänhet i civilisationer och religioner som fanns före islam liksom under senare tider.

Indien

I Indien var underkuvande en grundprincip. Enligt Manu måste kvinnor kontrolleras och vara ständigt beroende av sina beskyddare. Arvsregeln var agnatisk, d v s arv gick till män, och kvinnor var uteslutna från arvsrätt. I hinduiska skrifter:

"...skaffar sig en kvinna, vars sinne, tal och kropp hålls underkuvade, ett gott rykte i den här världen, och, i nästa, samma boning som sin man."

Aten

I Aten var kvinnor alltid omyndiga, underkuvade någon av sina manliga släktingar. Hon var tvungen att underkasta sig sina föräldrars önskemål, och ta emot från dem sin herre och man, även om denne var en främling för henne.

Romersk lag

I romersk lag var en kvinna helt och hållet beroende. Om hon var gift övergick hon och hennes ägodelar till mannen och han fick makten att kontrollera dem. En kvinna kunde inte utöva något civilt eller statligt ämbete, kunde inte vara vittne, borgensman eller förmyndare; hon kunde inte adoptera eller bli adopterad, eller skriva testamente och kontrakt.

Europa – Skandinavien, Storbritannien och Frankrike

Bland de skandinaviska folken, så sent som i slutet på 1600-talet, var kvinnorna under ständigt förmyndarskap, oavsett om de var gifta eller ogifta. I Storbritannien erkändes inte gifta kvinnors rätt att äga egendom förrän under sent 1800-tal. I Frankrike var det inte förrän 1938 som den franska lagen korrigerades så att den erkände kvinnors lämplighet att underteckna kontrakt.

Mosaisk (judisk) lag

Att trolova sig, under mosaisk lag, betydde helt enkelt att skaffa sig äganderätt över sin hustru genom att betala förvärvspengen; och flickans medgivande var inte nödvändigt för att äktenskapet skulle vara giltigt. Rätten till skilsmässa var ett privilegium bara för mannen.

Den kristna kyrkans position

Den kristna kyrkans position fram till senare århundraden verkar ha influerats av både den mosaiska lagen och av de tankeströmningar som var dominerande i dess samtida kulturer. Kvinnan framställdes som dörren till helvetet, som moder till allt mänskligt ont. En av de skarpaste av dessa attacker mot kvinnan är Tertullianus:

”Vet ni att ni var och en är en Eva? Guds dom över detta ert kön lever i den här tiden; skulden måste nödvändigtvis också leva. Du är djävulens port; du är den som bröt det förbjudna trädets sigill; ni är de första svikarna av Guds lag...”

Jämställdhet i islam

Jämställdhet i islam presenterar en översikt över muslimska kvinnors status och rättigheter så som de definieras i Koranen och Sunnah. Frågan om jämställdhet presenteras under fyra huvudrubriker:

1. Den andliga aspekten
2. Den ekonomiska aspekten
3. Den sociala aspekten
4. Den legala och politiska aspekten

”Jämställdhet” används i resten av det här häftet i betydelsen rättvisa och övergripande jämställdhet när det gäller rättigheter och ansvar för båda könen totalt sett, och tillåter möjlighet till variationer i specifika delar inom den övergripande balansen och jämställdheten. Det bör tilläggas att ur ett islamiskt perspektiv är mäns och kvinnors roller komplementära snarare än kompetitiva.

I. Den andliga aspekten

Grunder för andlig och mänsklig jämställdhet:

(1) Enligt Koranen har män och kvinnor samma mänskliga andliga natur:

”Människor! Frukta er Herre som har skapat er av en enda varelse och av denna har skapat dess make och låtit dessa två [föröka sig] och sprida sig [över jorden] i väldiga skaror av män och kvinnor.” (Koranen 4:1)

(2) Allah har utrustat båda könen med inneboende värdighet och har gjort män och kvinnor, tillsammans, till Allahs förvaltare på jorden (Koranen 17:70 och 2:30).

(3) Koranen beskyller inte kvinnan för ”människans fall”. Tvärtom beskriver Koranen Adam och Eva som lika ansvariga för sin synd i Lustgården, och skiljer aldrig ut Eva som skyldig. Båda ångrade sig och båda blev förlåtna (K 2:36-37 och 7:19-27).

(4) Män och kvinnor har samma religiösa och moraliska plikter och ansvar, och båda får samma belöning:

”Och deras Herre svarar dem: 'Jag skall inte låta någon av er som arbetar och strävar, vare sig man eller kvinna, se sin strävan gå förlorad – ni är [alla] av samma rot [och skall lönas på samma sätt].’” (K 3:195)

(5) Den enda grunden för någon persons överlägsenhet över någon annan är fromhet och rättrådighet, inte kön, hudfärg, nationalitet eller social ställning (K 49:13).

(6) Frånvaron av kvinnor som profeter beror på de vedermödor och det fysiska lidande som är förbundna med en profets roll och inte på någon andlig underlägsenhet tillskriven kvinnor.

(7) Det finns ingen ”kyrka” eller något ”prästerskap” i islam. De flesta ”prästerliga” funktioner, såsom religiös undervisning och andlig och social

vägledning, är tillåtna för muslimska kvinnor. Det finns ingen autentisk och direkt text som förbjuder kvinnor att ge predikan.

(8) Profeten Muhammad bad en kvinna vid namn Umm Waraqah att leda sitt hushåll i bön, inkluderande en böneutropare (en man), enligt en autentisk hadith. Vissa framstående jurister anser att en kvinna kan leda båda könen i frivillig bön om ingen man som memorerat Koranen är närvarande.

(9) Anledningen till att kvinnor inte ber bredvid eller framför män i moskén är att det islamiska böneformatet innefattar kroppsrörelser och kroppskontakt som bedömts som opassande i blandade sammanhang, och för att upprätthålla koncentrationen i bönen. Det har ingenting att göra med att kvinnan på något sätt skulle vara underlägsen mannen.

(10) Beträffande religiösa plikter – de fem dagliga böerna, fastan, allmoseskatten och pilgrimsfärden – är det ingen skillnad mellan könen. I vissa fall har kvinnan faktiskt fördelar framför mannen, exempelvis befrielse från bön och fasta under menstruation och viss period efter förlossning.

Av det föregående framgår att båda könen står lika framför Allah i fråga om andlighet och mänsklighet. Den fullständiga jämställdheten mellan alla människor framför Allah står utom allt tvivel.

II. Den ekonomiska aspekten

(a) Rätten att äga personlig egendom

Islam införde rätten till oberoende ägande – en rättighet som kvinnan varit berövad både före islam och efter. Shari'ah erkänner kvinnors fulla äganderätt före och efter giftermål. De kan köpa, sälja eller arrendera ut alla sina tillgångar. Av denna anledning har muslimska kvinnor traditionellt behållit sina egna efternamn efter giftermålet.

(b) Ekonomisk trygghet

Ekonomisk trygghet är garanterad för kvinnor. De är berättigade till bröllopsgåvor utan gräns och att behålla nuvarande och framtida tillgångar och inkomster för sin egen trygghet, även efter giftermålet. Ingen gift kvinna behöver använda någon del av sina tillgångar till

hushållet om hon är hemmafru. Generellt är en muslimsk kvinna garanterad försörjning i alla stadier av sitt liv, som dotter, fru, mor eller syster.

(c) Arvslagar

Det islamiska systemet för arvsskifte baseras på regler föreskrivna av Allah i Koranen och upphävde tidigare seder där hela kvarlåtenskapen gick till den äldsta manliga arvingen. Koranen stipulerar att kvinnan automatiskt ärver sin far, make, son och sin barnlösa bror.

Många tror felaktigt att kvinnans arvslott alltid är hälften av mannens. Det är istället så att en kvinna kan ärva mer än, lika mycket som eller mindre än mannen. Den avgörande faktorn är hennes relation till den avlidne.

När hennes del är större än mannens:

1. En kvinna dör och efterlämnar en dotter och en make. Dottern får hälften av sin mors kvarlåtenskap, medan mannen får en fjärdedel - dottern får dubbelt så stor del som sin far (K 4:11-12).
2. En kvinna dör och efterlämnar en make, en mor, två helbröder och en halvsystem från samma mor. Halvsystemen får en sjättedel, de två bröderna delar på en sjättedel - halvsystemen får dubbelt så stor del som var och en av bröderna.
3. En kvinna dör och efterlämnar en make, en helsyster och en halvbror från samma far. Maken får halva kvarlåtenskapen och systemen får den återstående halvan, medan halvbrodern är utesluten.
4. En kvinna dör och efterlämnar en make och sina föräldrar. Mannen får hälften, modern en tredjedel och fadern en sjättedel (baserat på Ibn Abbas' tolkning av vers 4:11).

Lika stor som mannens:

1. Ett barn dör och överlevs av båda sina föräldrar. Modern får en lika stor del som fadern om deras barn har barn - en sjättedel var (K 4:11).
2. En man eller kvinna dör och efterlämnar varken föräldrar eller barn men har en halvbror och en halvsystem från modern. Var och en får en sjättedel (K 4:12).

Mindre än mannens:

En förälder dör och efterlämnar söner och döttrar. Dottern får hälften så stor del som sin bror (K 4:11). Detta beror på att männen är ekonomiskt ansvariga för fler familjemedlemmar, medan kvinnorna kan behålla hela sina andelar för investering och ekonomisk trygghet utan laglig skyldighet att använda något av dem.

”Män har rätt till en andel av vad föräldrar och nära anhöriga efterlämnar och kvinnor har rätt till en andel av vad föräldrar och nära anhöriga efterlämnar, vare sig det är litet eller mycket - en andel föreskriven [av Allah].” (K 4:7)

(d) Arbete

Det finns inget påbud i islam som hindrar kvinnor från att söka arbete. Dessutom finns ingen begränsning för att dra nytta av kvinnors exceptionella begåvningar inom vilket område som helst. Vissa tidiga jurister, som Abi Hanifah, Al-Tabari och Ibn Hazm, fastställer att en kvalificerad muslimsk kvinna kan bli utnämnd till domare. Omar, den andre kalifen, utnämnde en kvinna (ash-Shifaa' bint Abdullah) till tillsyningsman för marknadsplatsen.

III. Den sociala aspekten

(a) Som dotter

Koranen stoppade den grymma förislamiska seden, mord på flickebarn:

”Och den nyfödda, som begravdes levande, tillfrågas för vilket brott hon miste livet.” (K 81:8-9)

Koranen tillrättavisar skarpt en negativ attityd vid nyheten om att en flicka har fötts. Föräldrar är förpliktigade att försörja och visa godhet och rättvisa mot sina döttrar. Profeten Muhammad sa:

”Var och en som har en dotter och inte begraver henne levande, inte förolämpar henne, och inte favoriserar sin son framför henne, honom ska Allah låta komma in i Paradiset.”

Utbildning är inte bara en rättighet utan också en plikt för alla män och

kvinnor. Profeten Muhammad sa: "Att söka kunskap är en plikt för varje muslim."

Islam varken kräver eller uppmuntrar kvinnlig omskärelse. Praktiserandet har sitt ursprung i förislamiska kulturer och praktiseras av olika folk, inklusive icke-muslimer, i delar av Afrika.

(b) Som hustru

Äktenskap

1. Äktenskapet i islam baseras på ömsesidig frid, kärlek och medkänsla:

"Och till Hans under hör att Han har skapat hustrur åt er av er själva, så att ni kan finna ro hos dem, och Han har låtit kärlek och ömhet uppstå mellan er." (K 30:21)

2. Kvinnan har rätt att acceptera eller avvisa frierier. Enligt islamisk shari'ah kan en kvinna inte tvingas att gifta sig med någon utan sitt medgivande.

3. Mannen är ansvarig för försörjning, beskydd och generellt ledarskap (qiwamah) av familjen, i godhet (K 4:19) och efter samråd (K 2:233). Det finns inte undergivenhet från den ena parten gentemot den andra utan en ömsesidig, kompletterande relation.

4. Profeten Muhammad instruerade muslimer: "Jag uppmanar er att vara goda mot kvinnor" och "Den bäste av er är den som behandlar sin fru bäst."

5. Koranen uppmuntrar makar att lösa konflikter i en anda av ärlighet och redbarhet. Koranen uppmanar, tillåter eller tolererar aldrig våld i familjen eller fysisk misshandel. Det finns två tolkningar av versen 4:34 angående ett symboliskt handgripligt tillrättavisande – den traditionella gängse tolkningen och en nutida alternativ tolkning. I båda fallen har profeten Muhammads eget exempel tydlig vikt: han slog aldrig någon av sina fruar.

Ingen grymhet, familjevåld eller misshandel kan spåras till någon uppenbarad text. Sådant våld ska skyllas på personen själv och visar att han inte följer islams lära.

Skilsmässa & vårdnad om barn

1. Kvinnan har rätt att initiera separation om hennes rättigheter inte tillgodoses. Formerna för äktenskapsupplösning innefattar: gemensam överenskommelse, mannens initiativ, hustruns initiativ (om inskrivet i äktenskapskontraktet), domstolsbeslut, och hustruns frigörelse (khul').
2. Små barn upp till ungefär sju års ålder bor oftast hos modern. En domare kan senare besluta var barnet ska bo, med hänsyn till barnets bästa och barnets vilja.

Polygyni

Polygyni har funnits hos nästan alla folk och godkändes av judendomen, kristendomen och andra fram till senare århundraden – det är inget exklusivt för islam. Det var islam som begränsade antalet fruar till fyra i en tid då ingen övre gräns existerade, och lade till ett villkor: mannen måste behandla alla fruar väl och rättvist.

Koranen är den enda religiösa bok som säger: "gift dig med bara en". Polygyni faller inom kategorin för saker som är tillåtna men inte rekommenderade. I praktiken är monogami normen: demografiska data visar att antalet män och kvinnor är nästan lika, vilket gör polygyni omöjligt som universell norm.

"...men [begränsa er till] en enda om ni inte tror er om att kunna behandla dem alla lika rättvist..." (K 4:3)

Alla inblandade parter har valmöjligheter: mannen kan välja monogami, en andra fru kan avvisa förslaget, och den blivande första frun kan skriva in ett monogamivillkor i äktenskapskontraktet.

I länder, som Sverige, där polygyni inte är tillåtet, är polygyni inte aktuellt som ett alternativ.

Varför inte polyandri?

Medan Koranen tillät polygyni, tillät den inte polyandri (att en kvinna gifter sig med flera män). Antropologiskt sett är polyandri ganska ovanligt. Polyandri ger uttalade problem:

1. Polyandri skulle förvärra problemet om fler kvinnor än män, snarare än att hantera det.

2. Polyandri ger stora problem med faderskap och arvslagar. I polygyni är båda föräldrarna identifierade, men i polyandri är bara modern säkert känd.
3. Biologiskt är det svårt för en kvinna med flera makar att uppfylla sina plikter mot var och en.
4. Polyandri skapar komplicerade situationer kring graviditet, faderskap, och samliv som är praktiskt ohanterliga.

(c) Som mor

"Er Herre har befallt, att ni inte skall dyrka någon annan än Honom. Och [Han har anbefallt er] att visa godhet mot [era] föräldrar." (K 17:23-24)

Profeten Muhammad specificerade detta uppförande: "Den som är mest värd godhet är modern, modern, modern och sedan fadern!"

(d) Som en syster i tron (generellt)

Enligt Profeten Muhammad "är kvinnor inget annat än mäns systrar (shaqa'iq eller tvillinghälfter)". Om den första betydelsen av ordet shaqa'iq antas, är en man hälften av samhället och kvinnan den andra hälften. Kan "en hälft" vara bättre eller större än den andra?

Profeten Muhammad lärde ut godhet, omsorg och respekt gentemot kvinnor i allmänhet, och undervisade båda könen. Kvinnor brukade söka kunskap i moskén och deltog aktivt i det tidiga muslimska samhällets liv, handel och offentliga frågor.

Fruar till en del av Profeten Muhammads följeslagare deltog även med vapen i fälttåg. Det är exempelvis känt hur Nasibah Bint Ka'ab stred under slaget vid Uhud och berömdes av Profeten.

(e) Integritet, moral och social interaktion

Vad som är korrekt och anständigt (när det gäller klädsel och uppförande) för män och kvinnor baseras på uppenbarade källor – Koranen och autentisk Sunnah – och ses av uppriktigt troende som gudomligt baserade riktlinjer.

I verkligheten introducerade inte islam modest klädsel, utan bekräftade den bara som en del av Guds religion. "Hijab" är inte bara täckande

klädsel utan innefattar anständigt beteende, uppförande, tal och uppträdande offentligt.

Enligt de islamiska klädreglerna ska muslimska kvinnor täcka hela kroppen, utom ansiktet och händerna, vid de fem dagliga böerna och bland män som inte är nära släkt. Detta är en plikt från pubertetsåldern.

Muslimska kvinnors klädsel är ett uttryck för religiös hängivenhet och kärlek till Gud. Den skyddar också kvinnorna från trakasserier och ger dem en känsla av säkerhet och värdighet. Kvinnor ser ofta sin islamiska klädsel som "empowering" eftersom de tas på allvar snarare än att ses som sexobjekt.

Det finns också klädregler för män, även om männen inte behöver täcka lika mycket av kroppen. Att kvinnan täcker sin kropp är inte en logisk grund för att hävda att kvinnor är undergivna män. Det är ironiskt att oomtvistad frihet anses ges till dem som väljer att offentligt exponera mycket av sin kropp, medan skarp censur riktas mot kvinnor som modest täcker sin kropp.

IV. Den legala och politiska aspekten

(a) Jämlikhet inför lagen

Båda könen är berättigade till specifika rättigheter inför lagen och inför domstolar. Rättvisan är könlös (K 5:38, 24:2 och 5:45). Kvinnor har också oberoende rättskapacitet i ekonomiska och andra frågor.

(b) Vittnesmål

En vanlig men felaktig uppfattning är att som regel kvinnans vittnesmål är värt hälften så mycket som mannens. En genomgång av ställen i Koranen bestyrker inte det påståendet. Skillnad i antalet vittnen förekommer i Koranen endast i sammanhanget ekonomiska kontrakt (se K 2:282). Anledningen ges i samma stycke – att bekräfta vittnesmålet och förhindra oavsiktliga fel i uppfattningen av affärsuppgörelser.

Mäns och kvinnors vittnesmål är helt jämställda i Koranen 24:6-9. Det är välkänt att Aishah, Profeten Muhammads fru, relaterade inte mindre än 2220 Hadither som ses som autentiska enbart på hennes enda vittnesbörd. Andra kvinnor har också erkänts som pålitliga berättare av

profetiska traditioner.

(c) Deltagande i socialt och politiskt liv

Huvudregeln i socialt och politiskt liv är att män och kvinnor deltar i och samarbetar om offentliga angelägenheter (se K 9:71). Det finns historiska bevis för att muslimska kvinnor deltagit i val av styrande, offentliga frågor och lagstiftning, innehaft ledande positioner, forskat och undervisat – och till och med deltagit på slagfältet.

(d) Kvinnor i ledarpositioner

Det finns inget stöd i Koranen för att utesluta kvinnor från att vara statsöverhuvud. Det finns dock en enda hadith som vanligtvis tolkas så att den utesluter kvinnor från att vara statsöverhuvud, men alla lärda instämmer inte i den tolkningen. Den känd juristen Abu-Ya'la Al-Farra' inkluderade inte i kvalifikationerna för ett statsöverhuvud att det måste vara en man. Den sentida lärde Maududis stöd 1964 för Fatimah Jinhans kandidatur till president i Pakistan bestyrker öppenheten för olika tolkningar.

Konklusion

Betoningen i "Jämställdhet i islam" är lagd på regler från islams ursprungliga och autentiska källor. Under den neråtgående perioden i islamisk civilisation var det många människor som utgav sig för att vara muslimer men inte strikt höll fast vid islams läror. Sådana avvikelser förstörades upp orättvist av vissa författare och presenterades som islams lära för den västerländske läsaren.

Trots ovan nämnda avvikelser kan ingen upphäva, förneka eller förvränga de entydiga lagliga rättigheter som kvinnor ges i islamisk shari'ah.

Det är också värt att konstatera att den ställning som ickemuslimska kvinnor nått i vår tid inte uppnåddes tack vare mäns välvilja eller naturlig utveckling. Den uppnåddes snarare genom en lång kamp och uppoffringar för kvinnans del. I islams fall påbjöds kvinnans unika ställning gudomligt – inte för att den återspeglade levnadsförhållandena på sexhundralet, inte heller på grund av påtryckningar, utan snarare på grund av dess inneboende rättvisa.

Referenser

1. Badawi, Jamal, Gender Equity In Islam, 2nd ed., American Trust Publications, Indiana, USA, 1999.
2. Saheeh International, Clear Your Doubts About Islam, Dar Abul-Qasim, Jeddah, Saudi Arabia, 2008.
3. Qaradawi, Yousuf, Markaz Al-marr'ah Fi Al-Hayat Al-Islamiyyah (Arabic), Maktabat Wahbah, Cairo, Egypt, 1996.
4. AbuSulayman, AbdulHamid, Darb AlMar'ah Waseelah lihall Alkhilafaat Alzawjiyyeh!! (Arabic), 2nd ed., Dar-ALSalam Publishing, Cairo, Egypt, 2003.

Fotnoter

- [1] Allah är Guds egennamn och används inte för att beteckna någon annan varelse. Allah är varken manlig eller kvinnlig.
- [2] Mace, David och Vera, Marriage: East and West, 1960.
- [3] Allen, E.A., History of Civilization.
- [4] The Encyclopaedia Britannica, 1911.
- [5] The Encyclopaedia Britannica, 1911.
- [6] Encyclopaedia Britannica, 1968.
- [7] Encyclopaedia Biblica, 1902.
- [8] The Encyclopaedia Britannica, 1911.
- [9] Mace, David och Vera, Marriage: East and West, 1960.
- [10] Båda haditherna återges av Ahmad.
- [11] Berättad av al-Bayhaqi och Ibn Majah.
- [12] Stewart, Rosemary, "Female Circumcision: Implications for North American Nurses", Journal of Psychosocial Nursing, Vol. 35, no. 4, 1997, p. 35.
- [13] Berättad av al-Bukhari och Muslim.
- [14] Berättad av at-Termdhi.
- [15] Svensk översättning av Koranen ("Koranens Budskap") av Mohammed Knut Bernström.
- [16] Denna händelse berörs i Koranen 66:5 och 33:28-29.
- [17] Berättad av Abu Dawood.
- [18] Berättad av at-Termdhi.
- [19] Se t ex Westermarck, Edward A, The History of Human Marriage, (5:e reviderade upplagan), 1925, vol 3, sid 42-43.
- [20] Metro 18 mars 2015 (Yougov på uppdrag av Metro).
- [21] Berättad av al-Bukhari.

[22] Berättad av Ahmad och at-Termidhi.

[23] Berättad av al-Bukhari och Muslim.

[24] Berättad av Muslim (1811 & 1812) och Ahmad och Abu Dawood.

[25] Se "Al-Tabaqat", del 8, sid 415, och "Seir A'laam Al-Nobalaa'", del 2, sid 278-279.

[26] Hennes far, bröder, farfar, morfar, morbröder, farbröder. Även systemsöner, brorsöner, söner, barnbarn och deras söner.

[27] Svärfar, svärson och styvfar. Även styvsöner och deras söner, styvdöttrars söner.

[28] Ett barn som ammits av en kvinna fem gånger eller mer räknas som hennes "amningsdotter/son" och därmed "amningssyskon" till hennes barn.

[29] Att följa de islamiska klädreglerna blir en plikt först när flickorna kommer upp i puberteten, som med alla andra plikter och dyrkan.